

SAMANTHA HARVEY

KIERTORADALLA

SUOMENTANUT JOHANNA LAITILA

HELSINGISSÄ KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

Sivun 112 sitaatti on vuoden 1992 Raamatun suomennoksesta.

Kartan suunnittelija Emma Lopes.

Englanninkielinen alkuteos

Orbital

Copyright © 2023 by Samantha Harvey

Suomenkielinen laitos © Kustannusosakeyhtiö Otava 2025

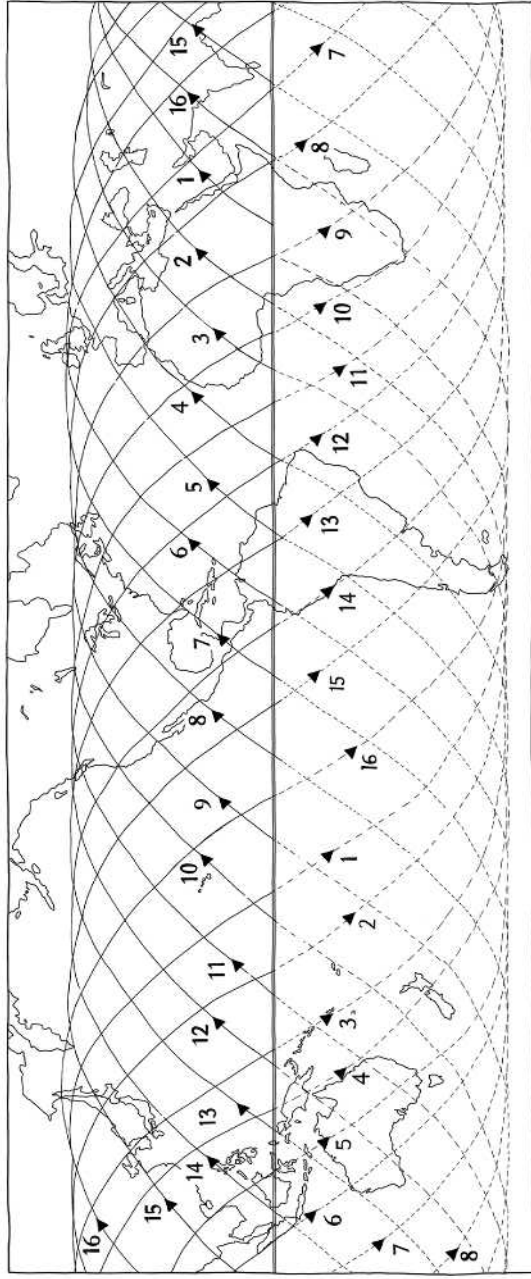
Tekstin- ja tiedonlouhinta kielletty.

ISBN 978-951-1-51588-3

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2025

24 tuntia kiertoradalla maan ympäri, pohjoisella pallonpuoliskolla on päivä

Kierros 1 miinus

KIERTÄESSÄÄN AVARUUSALUKSESSAAN MAATA he ovat niin tiukasti yhdessä, ja niin yksin, että toisinaan jopa heidän ajatuksensa, sisäiset mytologiansa, yhdistyvät. Välillä he näkevät samoja unia, fraktaaleista ja sinisistä kehistä ja tutuista pimeän nielemistä kasvoista sekä avaruuden kirkkaasta ponnekkaasta mustasta, joka läimii heidän aistejaan. Paljas avaruus on pantteri, villi ja alkukantainen; he uneksivat, että se vaanii heidän asuintiloissaan.

He kellivät ilmassa makuupusseissaan. Vaaksan päässä metallikuoren toisella puolella universumi levittäytyy koruttomina ikuisuuksina. Heidän unensa alkaa oheta, ja kaukaisuudessa sarastaa jokin maanpäällinen aamu, ja uuden päivän ensimmäiset äänettömät viestit vilkkuvat heidän kannettavillaan, tuuletinmet ja suodattimet täyttävät värinällään alati valveilla olevan aseman. Keittotilassa näkyy eilisen illallisen jäljet – likaiset haarukat on kiinnitetty pöytään magneeteilla ja syömäpuikot on tungettu seinällä olevaan pussiin. Kiertävässä ilmassa leijuu poijuina neljä sinistä ilmapalloa, metallisessa viirinauhassa lukee *Hyvää syntymäpäivää*. Ei ollut kenenkään syntymäpäivä, mutta he juhlivat eikä heillä ollut muuta. Taitettavan pöydän kahvoihin on sidottu sakset, joissa on suklaatahra, sekä pieni huovutettu kuu narun päässä.

Ulkona maa kelaautuu pois päin kuun tiheässä loisteessa, se kuoriutuu taaksepäin, kun he syöksyvät kohti sen reunatonta

reunaa; Tyynenmeren yllä pilvitupot saavat öisen meren hehkumaan koboltinsinisenä. Nyt lähestyvällä Etelä-Amerikan rannikolla näkyy Santiago kultaisena loimuna pilviusvan keskellä. Piilossa suljettujen ikkunaluukkujen takana läntisen Tyynenmeren poikki puhaltavat pasaatituulet ovat saaneet aikaan myrskyn, lämpömoottorin. Tuulet nappaavat valtamerestä lämmön, joka kerääntyy meren ylle pilviksi. Ne paksuuntuvat ja hyytyvät ja alkavat kieppua pystysuorissa keoissa, joista muotoutuu taifuuni. Myrsky siirtyy länteen kohti eteläistä Aasiaa, ja heidän aluksensa kulkee itään, idänsuuntaisesti ja alaspäin kohti Patagoniaa. Siellä kaukaiset revontulet horjuvat ja luovat horisontin ylle neonvärisen kuvun. Linnunrata on silkkistä taivasta sivaltava savuinen ruutivana.

Aluksen sisällä on tiistaiaamu, vartin yli neljä, lokakuun alku. Tuolla ulkona on Argentiina ja eteläinen Atlanti ja Kapkaupunki ja Zimbabwe. Planeetta kuiskaa oikean olkansa yli huomenen – kapea sula valokaistale murtautuu esiin. He lipuivat hiljaisuuden vallitessa aikavyöhykkeiden halki.

Jokainen heistä on jossain vaiheessa ammuttu kerosiini-pommilla palavassa kapselissa taivaalle ja edelleen ilmakehän halki, kahden mustakarhun suuruinen paino päällään. Jokainen heistä on kovettanut rintakehänsä voimaa vasten, kunnes on tuntenut kuinka karhut vuorotellen vetäytyvät ja kuinka taivas muuttuu avaruudeksi ja painovoima heikkenee ja ihokarvat nousevat pystyyn.

He kuusi leijailivat maan yllä valtavassa metallisessa H-kirjaimessa. He kääntyilevät ympäri – neljä astronauttia (amerikkalainen, japanilainen, britti, italialainen) sekä kaksi kosmonauttia (venäläinen, venäläinen); kaksi naista, neljä miestä, yksi 28 000 kilometrin tuntivauhtia kulkeva avaruusasema, joka koostuu seitsemästätoista yhteenliitetystä moduulista. Tässä ei ole enää mitään erikoista: he ovat viimeisimmät kuusi monista, tavalli-

sia astronautteja maan takapihalla. Maan mielettömällä ja uskottomalla takapihalla. Alus kiitää, ja he ajelehtivat sen sisällä hitaasti kääntyillen, pää toisen lanteella, käsi toisen kantapäällä, kääntyillen kääntyilemistään päivien mukana. Päivät vilisevät. Heistä jokainen on täällä noin yhdeksän kuukautta – yhdeksän kuukautta painotonta ajelehtimista, yhdeksän kuukautta pää turvoksissa, yhdeksän kuukautta sardiinipurkissa elämistä, yhdeksän kuukautta maata kohti töllistelyä – kunnes palaavat alas kärsivälliselle planeetalle.

Jossain vieraassa sivilisaatiossa saatetaan katsella heitä ja kysyä: Mitä he täällä tekevät? Miksi he eivät mene mihinkään vaan sen kuin kiertävät kiertämistään? Maa on vastaus jokaiseen kysymykseen. Maa on tyytyväisen rakastajan kasvot; he katsovat, kun se nukkuu ja herää, ja he uppoavat sen tapoihin. Maa on äiti, joka odottaa, että hänen lapsensa palaavat täynnä tarinoita ja hurmiota ja kaipausta. Luut hiukan hapristuneina, raajat hiukan ohenneina. Silmät täynnä näkyjä, joita on vaikea pukea sanoiksi.

Kierros 1, nouseva

ROMAN HERÄÄ AIKAISIN. Hän kuoriutuu makuupussistaan ja ui pimeässä laboratorion ikkunaan. Missä olemme, missä olemme? Missä ihmeessä. On yö, ja tuolla on kuivaa maata. Näkyviin hivuttautuu jättimäinen kaupunki, tähtisumu ruosteenpunertavan tyhjyyden keskellä. Ei, kaksi kaupunkia, Johannesburg ja Pretoria, yhteen lukkiutuneina kuin kaksoistähti. Ilmakehän renkaan liepeillä on aurinko, ja seuraavan minuutin sisällä se raivaa horisontin ja tulvii maahan, ja aamunkoitto välähtää ohi vain muutamassa sekunnissa, ja sitten päivänvalo on kaikkialla yhtä aikaa. Keski- ja Itä-Afrikassa on äkkiä kirkasta ja kuumaa.

Tänään on Romanin 434. päivä avaruudessa, niitä on kertynyt kolmen eri komennuksen ajalta. Hän pitää tarkkaa lukua. On tämän komennuksen 88. päivä. Yhdeksän kuukauden komennuksen aikana on yhteensä arviolta 540 tuntia aamukuntoilua. 500 aamu- ja iltapäiväkokousta amerikkalaisten, eurooppalaisten ja venäläisten maamiehistöjen kanssa. 4320 auringonnousua, 4320 auringonlaskua. Melkein 174 miljoonaa taitettua kilometriä. Yhteensä 36 tiistaita, tämä on yksi niistä. On nieltävä hammastahnaa 540 kertaa. T-paitaa vaihdetaan 36 kertaa ja alusvaatteita 135 kertaa (joka päivälle ei voi olla puhtaita alusvaatteita, sellaiselle ylellisyydelle ei ole tilaa); 54 puhdasta sukkaparia. Revontulia, hurrikaaneja, myrskyjä – niiden lukumäärä ei ole tiedossa, mutta niitä esiintyy varmasti. Yhdeksän

täyttä kuun kiertoa, totta kai, heidän hopeinen toverinsa kulkee tyyneen tahtiinsa vaiheesta toiseen, samalla kun päivät menevät sekaisin. Kuu kuitenkin näkyy usean kerran päivässä, välillä oudon vääristyneenä.

Roman pitää paperilapulla punkassaan kirjanpitoa, johon hän aikoo lisätä 88. viivan. Ei siinä toivossa, että aika kuluisi nopeammin, vaan yrittääkseen sitoa ajan johonkin, mitä voi laskea. Muutoin – muutoin keskipiste ajautuu tuuliajolle. Avaruus repii ajan riekaleiksi. Heille opetettiin se koulutuksessa: Vedä viiva kirjanpitoosi joka aamu herätessäsi, sano, että *tämä on uuden päivän aamu*. Tee asia selväksi itsellesi. Tämä on uuden päivän aamu.

Ja niinhän se on, mutta tämän uuden päivän aikana he tulevat kiertämään maan kuusitoista kertaa. He tulevat näkemään kuusitoista auringonnousua ja kuusitoista auringonlaskua, kuusitoista päivää ja kuusitoista yötä. Roman tarttuu kaiteeseen ikkunalla saadakseen itsensä tasapainoon, eteläisen pallonpuoliskon tähdet ovat lipumassa pois. Noudatatte koordinoitua yleisaikaa, maamiehistö sanoo heille. Tehkää asia itsellenne selväksi, aina. Katsokaa usein kelloa ankkuroidaksenne mielenne, sanokaa herätessä itsellenne: Tämä on uuden päivän aamu.

Ja niinhän se on. Mutta tämä on viiden maanosan ja syksyn ja kevään päivä, jäätikköjen ja aavikkojen, erämaiden ja sota-toimialueiden päivä. Kun he kiertävät maan ympäri, valon ja pimeän kasautuessa, työntövoiman ja lentoasennon ja vauhdin ja antureiden hämmentävän aritmetiikan lomassa, aamun piiskanisku saapuu joka 90. minuutti. He pitävät näistä päivistä, kun ulkona aamunkoiton lyhyt kukinta sattuu samaan aikaan kuin heidän oma aamunsa. Nyt pimeän viimeisellä minuutilla lähes täysi kuu on matalalla ilmakehän kajossa. Aivan kuin yöllä ei olisi aavistustakaan, että päivä tuhoaa sen kohta. Roman voi kuvitella, kuinka muutaman kuukauden päästä hän tuijottaa kotonaan ulos makuuhuoneen ikkunasta, siirtää sivuun

vaimonsa kuivakukka-asetelman – Roman ei tiedä kukkien nimiä – vääntää auki kostuneen jäykän ikkunankarmin, nojautuu Moskovan ilmaan ja näkee sen, tuon saman kuun, kuin matkamuiston jonka hän on tuonut tuliaisena jostain eksootisesta lomakohteesta. Mutta se kestää vain hetken, ja sitten ei ole muuta kuin tämä avaruusasemalta näkyvä kuu – se makaa litistyneenä ja matalalla ilmakehän tuolla puolen, välittämättä siitä että päivä pyyhkäisee sen kohta tieltään, ei oikeastaan heidän yllään vaan vieressä, kuin vertaisena – ja tuo hetkellinen mielikuva, joka Romanilla oli makuuhuoneestaan, kodistaan, on poissa.

Kun Shaun oli 15-vuotias, koulussa pidettiin oppitunti *Las Meninas* -maalauksesta. Tunnilla käsiteltiin sitä, miten maalaus saa katsojan sekaisin, niin että lopulta tämä ei tiedä, mitä katsoo.

Hänen opettajansa oli sanonut, että maalauksen sisällä on maalaus: katsokaa tarkasti. Katsokaa tätä. Taiteilija Velázquez on maalauksessa, maalaustelineensä ääressä maalaamassa maalausta. Hän maalaa kuningasta ja kuningatarta, mutta he ovat maalauksen ulkopuolella, siellä missä mekin olemme, katsomassa sisään, ja tiedämme heidän olevan siellä vain koska näemme heidän heijastuksensa peilissä suoraan edessämme. Kuningas ja kuningatar katselevat samaa kuin mekin, heidän tytärtään ja prinsessan hovinaisia, jotka antavat maalaukselle sen nimen: *Las Meninas*, ”hovinaiset”. Mikä siis on maalauksen todellinen kohde – kuningas ja kuningatar (joita maalataan ja joiden valkoisten kasvojen heijastukset ovat taustalla keskellä vaikkakin pieninä), heidän tyttärensä (joka loistaa keskellä tähtenä, niin kirkkaana ja vaaleana hämyssä), hänen hovinaisensa (ja hovikääpiönsä ja -esiliinansa ja -koiransa), salamyhkäinen mies joka on astumassa oviaukosta taustalla ja joka näyttää tuovan viestiä, Velázquez (jonka läsnäolo taidemaalarina

julistetaan siten, että hän on maalauksessa, maalaustelineensä ääressä maalaamassa kuningasta ja kuningatarta, mutta maalaus saattaa olla myös itse *Las Meninas*), vai olemmeko kohteena me samassa paikassa kuninkaan ja kuningattaren kanssa seisovat katsojat – jotka katsovat sisään ja joita katsovat sekä Velázquez että lapsiprinsessa, ja heijastuksen kautta myös kuningas ja kuningatar? Vai onko aiheena itse taide (joka on joukko illuusioita ja kujeita ja temppuja elämän sisässä), vaiko itse elämä (joka on joukko illuusioita ja kujeita ja temppuja tietoisuudessa, joka yrittää ymmärtää elämää havaintojen ja unien ja taiteen kautta)?

Vai kertooko maalaus sittenkin ei-mistään? opettaja kysyi. Vain huoneesta, jossa on joitain ihmisiä ja peili?

15-vuotiaalle Shaunille oppitunti oli turhuuksien turhuutta. Hän ei välittänyt olla kuvaamataidontunneilla, ja hän tiesi jo haluavansa hävittäjälentäjäksi. Hän ei erityisemmin pitänyt maalauksesta, eikä häntä kiinnostanut, mitä se käsitteli. Luultavasti, joo, se kertoo vain huoneesta, jossa on joitain ihmisiä ja peili, mutta häntä ei kiinnostanut senkään vertaa, että olisi viitanut ja sanonut sen. Hän piirteli geometrisia kuvioita muistilehtiönsä. Sitten hän piirsi kuvan, jossa joku hirtettiin. Hänen viereensä istunut tyttö näki töherrykset ja tönäisi häntä ja kohotti kulmakarvaansa ja väläytti hänelle pienen ohikiitävän hymyn, ja kun työstä monta vuotta myöhemmin tuli hänen vaimonsa, tämä antoi hänelle postikortin, jossa oli *Las Meninas*, sillä vaimolle se edusti ensimmäistä todellista vuorovaikutustilannetta heidän välillään. Ja sitten kun vuosia myöhemmin Shaun oli Venäjällä valmistautumassa avaruuteen lähtöön, vaimo kirjoitti postikortin taakse pienellä käsialallaan tiivistelmän kaikesta, mitä heidän opettajansa oli sanonut ja minkä Shaun oli tyystin unohtanut, mutta vaimo muisti sen kirkkaasti, eikä Shaun ollut yllättynyt, sillä hän oli terävin ja tarkkanäköisin ihminen, jonka Shaun oli tavannut.

Shaun säilyttää postikorttia punkkassaan. Tänä aamuna herätessään hän huomaa tuijottavansa sitä, kaikkia mahdollisia aiheita ja näkökulmia, jotka hänen vaimonsa on kääntöpuolelle kirjoittanut. Kuningas, kuningatar, neidot, tyttö, peili, taiteilija. Hän tuijottaa sitä pidempään kuin huomaakaan. Hänelle jää tunne kuin uni olisi jäänyt kesken, kuin hänen ajatuksiinsa olisi jotakin kesytöntä. Kun hän kapuaa ulos makuupussistaan, pukee juoksuvarusteet ylleen ja menee keittotilaan kahville, hän näkee vilauksen Omanin tunnusomaisesta pohjoiskärjestä, joka työntyy Persianlahteen, tomupilviä tummansinisen Arabianmeren yllä, mahtavan Indus-joen suualueen, ja tunnistaa Karachin – nyt päivänvalossa sitä ei näy, mutta yöllä se on valtava, monimutkainen, risteilevien viivojen ruudukko, se muistuttaa Shaunia töherryksistä, joita hän aikoinaan piirteli.

Sen umpimähkäisen ajan mittarin mukaan, jota he käyttävät täällä ylhäällä, missä aika on räjähtänyt, kello on kuusi aamulla. Muut alkavat heräillä.

He katsovat alas ja ymmärtävät, miksi sitä kutsutaan *äiti maaksi*. Aika ajoin heistä kaikista tuntuu siltä. Heidän kaikkien mielisissä maa ja äiti liittyvät toisiinsa, ja se puolestaan saa heidät tuntemaan itsensä lapsiksi. He ponnahtelevat ympäriinsä sileäposkisina ja sukupuolettomina, pitävät samanlaisia työshortseja ja syövät lusikoitavaa ruokaa, juovat mehua pillillä; nukkumaan mennään aikaisin, on syntymäpäiväviirejä ja viattomia velvollisuudentäyteisiä päiviä. Täällä ylhäällä heillä kaikilla on hetkiä, kun äkkiä heidän astronautin identiteettinsä häviää ja tilalle tulee voimakas tunne lapsuudesta ja pienuudesta. Heidän mahtava vanhempansa on aina läsnä lasikupolin takana.

Mutta vielä enemmän nyt. Siitä asti, kun Chie tuli perjantai-iltana kasvot järkytyksestä värittäminä keittotilaan, jossa he laitoivat ruokaa, ja sanoi: Äitini on kuollut. Ja Shaun päästi irti nuudelipaketista, niin että se leijaili pöydän yllä, ja Pietro ui met-

rin matkan Chien luo, kumarsi päätänsä ja tarttui hänen käsiinsä niin saumattomasti, että koreografiaa olisi voinut luulla harjoitteluksi, ja Nell mumisi jotakin epäselvää, jonkin kysymyksen – mitä? miten? milloin? *mitä?* – ja katseli, kun Chien kalpeat kasvot lehahtivat äkkiä verenpunaisiksi aivan kuin noiden sanojen lausuminen olisi saanut hänen surunsa hehkumaan.

Uutisen kuultuaan he ovat huomanneet katsovansa alas maa-han kiertäessään kehää sen ympärillä (mutkitellen, siltä se vaikuttaa, vaikka se ei todellakaan ole niin), ja siinä tuo sana on: *äiti äiti äiti äiti*. Nyt Chien ainoa äiti on tuo pyörivä, hohtava pallo, joka sinkoaa itsensä vuosittain tahattomasti auringon ympäri. Chiestä on tullut orpo, hänen isänsä on kuollut jo vuosikymmen sitten. Tuo pallo on nyt ainoa hänelle elämän antanut asia, johon hän voi viitata. Ilman sitä ei ole elämää. Ilman tuota planeettaa ei ole elämää. Tietenkään.

Ajattele jotakin uutta, he sanovat välillä itsekseen. Ajatukset, joita kiertoradalla ajatellaan, ovat niin vanhoja ja mahtipontisia. Ajattele jotakin uutta, jotakin täysin tuoretta, mitä ei ole vielä ajateltu.

Uusia ajatuksia ei kuitenkaan ole. On vain vanhoja ajatuksia, jotka syntyvät uusissa hetkissä – ja niissä hetkissä herää ajatus: Ilman tuota maata olemme kaikki mennyttä. Emme selviytyisi hetkeäkään ilman sen armollisuutta, olemme merenkulkijoita laivassa syvällä pimeällä uintikelvottomalla merellä.

Kukaan heistä ei tiedä, mitä sanoa Chielle; miten voi lohduttaa ihmistä, joka kohtaa menetyksen aiheuttaman järkytyksen ollessaan kiertoradalla. Kaiketi ihminen haluaa kotiin, sanoa jonkinlaiset hyvstit. Puhetta ei tarvita, ei tarvitse tehdä muuta kuin katsoa ikkunasta loistetta, joka kahdentuu ja taas kahdentuu. Täältä katsottuna maa näyttää taivaalliselta. Siinä virttaa värejä. Toiveikas värien ryöppy. Kun olemme tuolla planeetalla, katsomme ylöspäin ja luulemme, että taivas on muualla, mutta toisinaan astronautit ja kosmonautit ajattelevat, että ehkä

me kaikki maapallolle syntyneet olemme jo kuolleet ja olemme tuonpuoleisessa. Jos kerran kuoltuamme menemme ihmeelliseen, uskomattomaan paikkaan, tuo kaukainen lasimainen taivaankappale, joka esittää kauniita yksinäisiä valonäytöksiään, saattaa hyvinkin olla se paikka.

Kierros 1, kierroksen 2 alku

JOTKUT TOISET ON nyt ampaistu vielä teitäkin kauemmas, lennonjohto sanoo. Miltä se tuntuu?

Tänään neljäpäinen miehistö on nimittäin matkalla kuuhun, ja he ovat juuri ylittäneet avaruusaseman matalan kiertoetäisyyden, 400 kilometriä planeetan yläpuolella. Kuulennon astronautit on singottu heidän ohitseen ykköset päällä, viiden miljardin dollarin leimuavassa loistossa.

Ensimmäistä kertaa koskaan teidät on ohitettu, maamiehiset sanovat. Teistä voi nyt lukea eilisen lehdistä, he vitsailevat, ja Pietro vitsailee takaisin, että mieluummin eilisen kuin huomisen, jos tiedätte mitä tarkoitan. Astronautit eivät välitä koskaan päätyä uutisiin. Ja asiahan on niin, Chie ajattelee, että hänen äitinsä on tuolla alhaalla maassa. Kaikki, mitä hänen äidistään on jäljellä, on tuolla alhaalla. On parempi yrittää onkia sitä täältä ylhäältä käsin kuin katsella peruutuspeilistä, kun se katoaa. Anton vain tuijottaa ulos avaruuden tähystysikkunasta siihen, missä tietää Pegasuksen ja Andromedan tähdistöjen olevan, vaikka hänen näköaistinsa ei hevin pysty seulomaan kuvioita miljoonien tähtien joukosta. Anton on uupunut. Hän ei nuku kovin hyvin täällä ylhäällä, mieli on jatkuvasti liian ihmeissään ja aikaerosta väsyksissä. Tuolla on Saturnus, tuolla on lentokoneen muotoinen Kotkan tähdistö. Kuu on kivenheiton päässä. Jonain päivänä hän vielä pääsee sinne, Anton ajattelee.